

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه خاتم الاوصياء (عجل الله تعالى فرجه الشريف) شهر فاضل آباد استان

گلستان

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

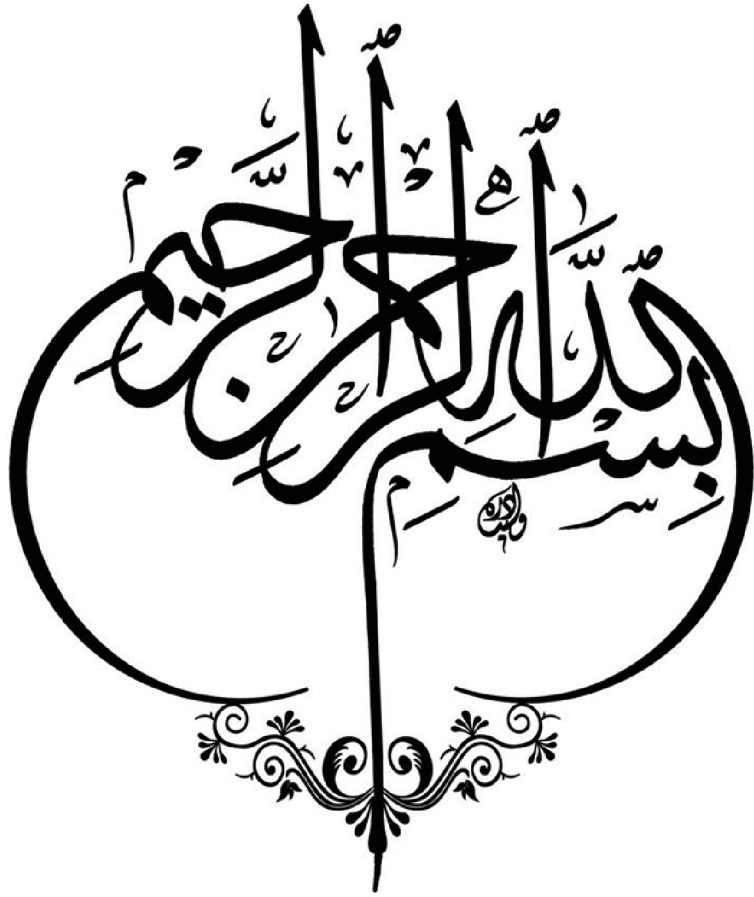
عنوان:

نشانه های صابران در قرآن

پژوهشگر:

الهه گز مه

زمستان ۹۸

چکیده:

این مقاله با هدف شناسایی نشانه های صابران در قرآن تنظیم و در آن تلاش گردیده تا به این سؤال پاسخ داده شود که صابران در قرآن چه نشانه هایی دارند؟ تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش به کار رفته در این مطالعه کتابخانه ای بوده است.

ابزار به کار رفته در جهت جمع آوری داده ها فیش و تحلیل داده ها با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام شده است. از مهم ترین نتایج این مطالعه می توان اشاره نمود که از جمله موضوعاتی که در مکتب اسلام مورد تاکید قرار گرفته، موضوع صبر است. که اگر صبر نباشد ایمان انسان در خطر نابودی قرار خواهد گرفت.

صبر نقش به سزائی در سیر و سلوک و خودشکوفایی انسان دارد. فرد با مجهز شدن به این ویژگی، می تواند دشواری های مسیر شناخت حق را پیموده و در برابر انحرافات مقاومت کند. افراد صبور می توانند در برابر حوادث و ناملایمات کوبنده زندگی دوام آورند و سلامت روانی خود را حفظ کنند.

خداوند در قرآن کریم بیش از هفتاد بار واژه صبر را مطرح کرده و صابران را با نشانه - هایی از جمله کنترل خشم، شاکر بودن، توکل بر خدا، حلم و بردباری در برابر افراد جاهل، انفاق کردن معرفی نموده است.

کلیدواژه:

انفاق، بردباری، توکل، حلم، صبر

مقدمه:

برخی از صفات نفسانی نقش بازدارنده دارند؛ یعنی حافظ وضعیت مطلوب در نفس هستند و آن را از افراط و تفریط در برابر غرایز باز می دارند.

به این ترتیب، زمینه ساز فضیلت های اخلاقی متعددی هستند. در این میان، یکی از شاخص ترین و عام ترین صفت نفسانی بازدارنده «صبر» است.

صبر پدیده ای است که ضرورت وجود آن در تکامل فردی و اجتماعی بشر تایید شده است. چنان که از روزگاران نخست زیست بشر، دارای نمود و بروز بوده است. شاهد آن ستوده شدن بسیاری از پیامبران و اوصیاء الهی به این صفت در ادیان آسمانی و همچنین سفارش آنان به صبر است. حال از جمله صفاتی که عارفان و عاشقان طریق حق و حقیقت دارا می باشند صبر و برابری است. آنان در برابر مصائب و دشواری های زندگی، خدا را یاد می کنند و در برابر افراد جاهل و نادان با حلم و مدارا برخورد و گذشت می کنند.

هدف از نگارش این تحقیق شناسایی نشانه های صابران در قرآن می باشد که این افراد در عبادات، کنترل نفس خود، مصیبت ها صابر هستند. و هر وقت مصیبتی به آنها می رسد بدون جزع و فزع، خدا را شکر می کنند و از مالی که خداوند به آنها داده انفاق کرد، و در تمام امور توکل به خدا راه زندگی قرار داده اند. در این زمینه کتابهایی از جمله راز شکرگزاری- خدامیان آرانی- سال ۱۳۸۸، توکل کنید- بهمنی- سال ۱۳۸۱ مورد بحث قرار گرفته که با توجه به مطالعات انجام شده مشخص گردید که در این کتابها بیشتر به پاداش صابران اشاره گردیده و کمتر به نشانه های صابران در قرآن پرداخته شده است. حال نویسنده با ساختار تحقیقی که تشکیل شده از چکیده و مقدمه و توضیح انواع صبر و نشانه های صابران در قرآن و بیان نتیجه گیری سعی نموده اثبات کند انسان برای مقابله با حوادث و ناملایمات زندگی و حفظ توانایی ادامه حیات پرشور و نشاط نیازمند صبر می باشد. به طوری که باید در هیچ شرایط تسلیم موانع نشود و با درایت و تلاش گره ها را بگشاید. و برای تقرب به خداوند و رشد معنوی، در برابر سختی ها لب به شکوه نگشاید و همواره راضی و تسلیم به امر خدا باشد. از جمله صاحب نظرانی که در این مطالعه و نظرات خود را ابراز نموده می توان به آقای اصغر بهمنی اشاره نمود که ایشان بر این باور است که خداوند زندگی انسان را سراسر از مشکلات و

امتحان های الهی قرار داده است که باید در این راه صبر و استقامت نموده صبر در اینجا به معنای تحمل عاجزانه نیست بلکه استقامت در کوران حوادث و در برابر گناهان و شداید می- باشد که باعث ایجاد روحیه قوی در راه اهداف عالیه انسانی و انجام وظیفه می شود.

گردد. جزع و ناشکیبایی عدم رضا و عدم تسلیم در برابر مقدرات الهی است. در واقع، اعتراض به عدل و حکمت پروردگار را در بردارد، هر چند صاحبش از آن غافل باشد.^۱

اما فرد صبور در برابر سختی هایی که به خاطر مصیبت یا انجام طاعت و یا ترک معصیت مواجه می شود، لب به شکوه نمی گشاید. در حالی که، کسی که نتواند دشواری های چنین اموری را تحمل کند و لب به شکایت از خداوند تبارک و تعالی باز می کند که این خود موجب از بین رفتن پاداش فرد می شود. صابران در برابر مشکلات و سختی ها سست و بی حال نمی -شود و از خداوند شکایت نمی کنند چون شکایت از خدا موجب عصیان فرد می شود. خداوند در قرآن می فرماید: «آنان که در برابر محرومیت ها و بیماری ها در میدان جنگ استقامت به خرج می دهند آنها کسانی هستند که راست می گویند، و آنها هستند پرهیزگاران.»^۲

۴- حلم و بردباری در برابر افراد جاهل:

حلم همان خویشتن داری به هنگام هیجان و غضب است و به معنای عقل هم به کار رفته که انسان عاقل بردباری در برابر جاهل دارد، زیرا حلم به انسان آرامش می دهد و انسان را از عداوت دور می کند. از روش افراد صبور آن است که به رفتار ناسزای مردم بی خرد و به گفتار هتک آمیز آنان توجه نمی کنند و نادیده می گیرند.^۳ و از اعتراض و سرزنش به آنها صرف نظر می کنند و چنان چه در مقام معارضه و یا دفاع از خود بر آیند، ناگزیر هستند که با رفتار بیهوده و گفتار جاهلانه دیگران اقدام نمایند.^۴ بردباری در برابر افراد نادان موجب می شود که آن ها بر جهل و نادانی خود پی برده و از لجاجت دست بکشند تا زمینه ای برای قبول حقایق و هدایت آن ها بشود. بنابراین افراد صبور با حلم و بردباری خود موجب هدایت افراد جاهل می -شوند. خداوند در قرآن کریم می فرماید: «خوبی و بدی برابر نیستند همواره به نیکوترین وجهی

^۱. حسین ثابت، مقیاس سنجش صبر برای نوجوانان، ص ۲۲

^۲. بقره ۱۷۷/۲

^۳. جواد کامی، نقش اندیشه و مدارا در اسلام، ص ۱۶

^۴. حسینی همدانی، تفسیر انوار درخشان، ج ۷، ص ۲۰۳

پاسخ ده، تا کسی که میان تو و او دشمنی است چون دوست مهربان تو گردد.»^۱ «برخوردار نشوند از این مگر کسانی که صبور باشند و کسانی که از ایمان بهره ای بزرگ داشته باشند.»^۲

۵- انفاق:

انفاق از بزرگترین اموری است که اسلام در یکی از دو بخش احکام عملی خود یعنی حق الناس مورد توجه قرار داده و با راه های گوناگون و با واجب ساختن برخی و مستحب ساختن برخی دیگر، مردم را بدان امر کرده است. زکات، خمس، کفارات مالی، وقف، وصیت، بخشش همگی از مصادیق انفاق (واجب یا مستحب) هستند و غرض دین از این امور این بوده که طبقاتی که نمی توانند بدون کمک مالی از ناحیه ی دیگران حوائج زندگی خود را برآورده سازند، مورد حمایت قرار دهد تا سطح زندگی خود را بالا ببرند. مومنان و صابران از اموال پاکیزه خود که به دست آورده اند در راه خداوند متعال انفاق می کنند و به مسکین و یتیم و اسیر می بخشند. آنان سعی می کنند از اموال بی عیب و نقص خود استفاده کرده و در این بخشش حد اعتدال را رعایت می کنند و بدون آزار و اذیت دست مستمندان را می گیرند و نیاز آنها را رفع می کنند. خداوند در قرآن کریم می فرماید: «اینان را به سبب صبری که کرده اند دوبار پاداش می دهیم اینان بدی را به نیکی می زدایند و نیز از آنچه روزیشان داده ایم انفاق می کنند.»^۳

۶- شکرگذاری:

شکر به معنای یادآوری و شناخت نعمتهای خداوند متعال و اظهار آن است. انسان همواره باید شاکر به نعمتهای مولای خود باشد. حال بهترین راه برای شکرگذاری، علاوه بر شکر زبانی این است که نعمت الهی را در راه اطاعت او مصرف کنیم به آن شکر عملی می گویند. بهترین نمونه شکر عملی نیز نماز خواندن، روزه گرفتن و خدمت به مردم است.^۴

صابرین در راه خدا، افرادی هستند که اگر خداوند نعمتی به آنها عطا کند شکر کرده و اگر آنها را مبتلا کند بردباری پیشه می کنند. این دو صفت شکر و صبر در جان آنان وجود

^۱. فصلت ۳۴/۴۱

^۲. همان، ۳۵

^۳. قصص ۵۴/۲۸

^۴. خدامیان آرانی، راز شکرگزاری، ص ۷۷

دارد. این دو صفت جمیله تشکیل دهنده ایمان هست؛ چرا که میزان تأثیرگذاری این دو صفت، در بعد ایمانی انسان، از دیگر صفات بسیار بیشتر است. افراد صبور نعمت را فقط از خداوند سبحان می دانند و به آن چه خدا به آنان داده راضی هستند و در امر و نهی الهی با نعمت خدا با خالق خود مخالفت نمی کنند. عمده نگرانی ها، اضطراب ها و افسردگی ها به دلیل شاکر نبودن انسان در زندگی است و اگر ما قدر دان نعمت ها باشیم، به آرامش درونی و اطمینان خاطر خواهیم رسید. زیرا شکر نعمت باعث رشد معنوی انسان می شود. خداوند درباره شکر صابرين می فرماید: «موسی را با آیات خود فرستادیم که قوم خود را از تاریکی به روشنایی بیرون آر، و در روزهای خدا را به یادشان بیاور و در این برای هر صبور شکرگزار، عبرتهایی است.»^۱

^۱. ابراهیم ۵/۱۴

نتیجه گیری:

انسان و محل زندگی او به نحوی آفریده شده که با آفات، کمبودها، موانع و مصیبت‌های فراوانی همراه است و همیشه آفات و مصائبی در اموال، عزیزان، دوستان و ... در کمین نعمتهاست که موجب از دست دادن آنها می شود؛ از سوی دیگر انسان در معرض حملات شدید تمایلات نفسانی است که همه این موارد ابزار آزمایش انسان توسط خدای متعال به شمار می آیند. در این میان تنها کسانی از این موانع و مشکلات، سلامت به مقصد می رسند که با صبر، به قضای الهی همچون صابران راضی شده و تمایلات نفسانی را حبس نموده، و تسلیم امر خدا گشتند، و مصائب گوناگون آنان را از شکر، اطاعت و عبادت خداوند باز ندارد و با تمام مشکلات خود، در انجام وظایف الهی کوتاهی نکنند.

فهرست منابع و مآخذ:

※قرآن کریم

۱. امینی، عبدالله، ۱۳۹۱، نهضت سید الشهداء (ع)، قم، صدرا
۲. بهمنی، اصغر، ۱۳۸۱، توکل کنید، قم، انتشارات زائر
۳. پناهی، محمد کریم، ۱۳۸۶، انگیزش و هیجان، تهران، سمت
۴. تمیمی آمدی، عبدالواحد، ۱۳۶۰، غررالحکم، قم، دارالکتاب اسلامی
۵. جوادی دکامی، محمد، ۱۳۸۸، نقش اندیشه و مدارا در اسلام، تحصمی کلام اسلامی
۶. حسین ثابت، فریده، ۱۳۷۱، مقیاس بخش صبر برای نوجوانان، س اول، ش ۴
۷. حسینی همدانی، محمد، ۱۳۷۱، تفسیر انوار درخشان، قم، لطفی، ج ۷
۸. خدامیان آرانی، مهدی، ۱۳۸۸، راز شکرگزاری، تهران، نشر دعوت
۹. ژاله فر، تقی، ۱۳۸۱، مبانی روانشناسی از دیدگاه مکتب اسلام، زنجان، نیکان کتاب
۱۰. طباطبائی، محمدحسین، ۱۴۱۷، میزان فی تفسیر قرآن، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه
۱۱. طیب، عبدالحسین، ۱۳۷۱، اطیب البیان فی تفسیر قرآن، تهران، اسلام
۱۲. فرحزاد، حبیب الله، ۱۳۹۵، احسان راهی به سوی خوشبختی، قم، نشر عطش
۱۳. قایمی فرد، محمد، ۱۳۸۸، فرو بردن خشم، اصفهان، مجتمع فاطمیه
۱۴. قمی، عباس، ۱۳۷۱، سفینه البحار، قم، اسوه
۱۵. مجلسی، محمدباقر، ۱۳۷۰، بحارالانوار، انتشارات اسلامیه
۱۶. مطهری، مرتضی، ۱۳۶۰، حکمتها و اندرزها، قم، صدرا
۱۷. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۸۸، یکصد موضوع اخلاقی در قرآن و حدیث، قم، صبا